

<https://doi.org/10.62837/2026.7.92>

Fil.f.d. NƏRMIN QULİYEVA
ADU
guliyeva_narmin@adu.edu.az

İNGİLİS DİLİNİN TƏDRİSİNDƏ FƏAL ÖYRƏNMƏ METODLARININ TƏTBİQİ

Açar sözlər: fəal öyrənmə, effektiv vasitə, tədris prosesi, portfolio, kommunikativ kompetensiya, vizual əsaslı tədris, tənqidi düşüncə.

Key words: active learning, effective tools, teaching process, portfolio, communicative competence, visual-based teaching, critical thinking.

Ключевые слова: активное обучение, эффективные инструменты, учебный процесс, портфолио, коммуникативная компетентность, обучение с использованием визуальных средств, критическое мышление.

Təhsil sahəsində dil tədrisinin mənzərəsi əhəmiyyətli transformasiyalardan keçmişdir və müəllimlər pedaqoji təcrübələrin səmərəliliyini artırmaq üçün daim yeni və innovativ metodlar axtarırlar. Bu metodlar arasında fəal öyrənmə tələbələrdə daha dərin anlayış, iştirak və tənqidi düşüncə formalaşdırmaq potensialına görə böyük diqqət qazanmışdır. Müxtəlif fənlər üzrə fəal öyrənmənin üstünlüklərini göstərən tədqiqatların artması ilə onun ingilis dilinin xarici dil kimi tədrisi sinfinə inteqrasiyası diqqətlə araşdırılmağa dəyər. [3, s. 78-80]

Fəal öyrənmədə müəllim tələbələri yönəldir, öyrənməni asanlaşdırır və tələbənin ehtiyaclarına diqqət yetirir. Bu zaman tələbələr düşünərək, araşdıraraq, kəşf edərək, yaradaraq, qərar verərək, əvvəlki və yeni bilikləri əlaqələndirərək və məlumatı strukturlaşdıraraq fəal şəkildə iştirak edirlər. Tələbələrin öyrənmə prosesinə fəal şəkildə cəlb edilməsi müəllimlərin qarşılıqlı əlaqəni, əməkdaşlığı və biliklərin tətbiqini təşviq edən bir mühit yaratmağı hədəfləməsinə səbəb olur. Təhsilin daha geniş kontekstində aparılan araşdırmalar göstərmişdir ki, fəal öyrənmə metodologiyaları məlumatın daha yaxşı yadda saxlanmasına, yüksək səviyyəli idrak bacarıqlarının inkişafına və tələbə məmnuniyyətinin artmasına gətirib çıxara bilər.

Son onilliklərdə ingilis dili tədrisi sahəsində əhəmiyyətli dəyişikliklər baş vermişdir. Tədris prosesi müəllim-mərkəzli modellərdən uzaqlaşaraq müstəqilliyi, əməkdaşlığı və mənalı kommunikasiya bacarıqlarını prioritetləşdirən yanaşmalara doğru istiqamətlənmişdir. Bu dəyişiklikləri istiqamətləndirən ən təsirli çərçivələrdən biri fəal öyrənmədir. Fəal öyrənmə, öyrənləri biliklərin yaradılmasında fəal iştirakçı kimi qəbul edən, onları passiv dinləyicidən həqiqi iştirakçıya çevirən pedaqoji fəlsəfəni ifadə edir. İngilis dilinin tədrisində fəal öyrənmə metodlarının tətbiqi müəllimlərin tələbələrin kommunikativ kompetensiyasını, tənqidi düşüncə

bacarıqlarını və qloballaşan dünyada mədəni maariflənməni inkişaf etdirməyə ehtiyac duyduqlarını dərk etmələri ilə daha da sürət qazanmışdır.

Fəal öyrənmə, tələbələrə məzmunlu fəaliyyətlər vasitəsilə öyrənmə prosesinə birbaşa cəlb edən və onların gördükləri iş barədə tənqidi düşünməsini təşviq edən tədris yanaşması kimi müəyyən edilir. Ənənəvi mühazirəyə əsaslanan metodlardan fərqli olaraq, fəal öyrənmə tələbə iştirakını, əməkdaşlığı və refleksiyanı təşviq edir. Bu yanaşma qrup müzakirələri, problemə əsaslanan tapşırıqlar, rol oyunları, debatlar, situasiya təhlilləri, həmyaşıdların öyrətməsi və layihə əsaslı öyrənmə kimi strategiyaları özündə birləşdirir.

Fəal öyrənmə metodları tədrisin həyata keçirilməsi üçün ən effektiv vasitələrdir. Öyrənənlər məlumatı daha yaxşı anlayır və onu daha uzun müddət yadda saxlayırlar. Bu, öyrənmənin məsuliyyətinin əsasən tələbənin öz üzərinə düşdüyü və çox vaxt sinif yoldaşları ilə əməkdaşlıq şəklində həyata keçirilən tələbə-mərkəzli bir yanaşmadır. Fəal öyrənmədə müəllimlər məlumatı bir istiqamətli təqdim edən şəxs deyil, prosesi təşkil edən fasilitator rolunda çıxış edirlər. Birbaşa mühazirə vasitəsilə tez-tez təqdim olunan faktların sadə şəkildə verilməsi arxa plana çəkilir və bunun əvəzinə sinif müzakirələri, problem həlli, kooperativ öyrənmə və yazı tapşırıqları (qiymətləndirilən və qiymətləndirilməyən) ön plana çıxır. Fəal öyrənmə texnikalarının digər nümunələrinə rol oyunları, situasiya təhlilləri, qrup layihələri, “düşün–cütləş–paylaş”, həmyaşıdların öyrətməsi, debatlar və qısa nümayişlərdən sonra sinif müzakirələri daxildir. [1, s. 127-128]

Dil təhsili kontekstində fəal öyrənmə kommunikativ dil tədrisi (CLT) və konstruktivist nəzəriyyələrlə üst-üstə düşür. Hər iki yanaşma ikinci dilin mənimsənilməsində sosial qarşılıqlı əlaqənin əhəmiyyətini vurğulayır. Öyrənənlər dili ideyalarını ifadə etmək, mənanı müzakirə etmək və məqsədlərinə nail olmaq üçün istifadə etdikdə onu daha səmərəli mənimsəyirlər.

Bir neçə nəzəriyyə ingilis dili tədrisində fəal öyrənmənin tətbiqini dəstəkləyir: Konstruktivizm iddia edir ki, öyrənənlər bilikləri öz təcrübələri əsasında qururlar. Fəal öyrənmə dil və mədəni anlayışın formalaşması üçün lazım olan təcrübəyə əsaslanan zəmini təmin edir. Sosiomədəni nəzəriyyə. Fəal öyrənmə metodları tez-tez əməkdaşlıq, həmyaşd dəstəyi və yönləndirilmiş iştirak kimi elementləri əhatə edir. Kommunikativ kompetensiya nəzəriyyəsi öyrənənlərin dil, sosiolinqvistik, diskursiv və strateji kompetensiyalarını inkişaf etdirməli olduqlarını vurğulayır. Fəal öyrənmə fəaliyyətləri tələbələrin ingilis dilini müxtəlif kontekstlərdə məzmunlu və uyğun şəkildə istifadə etmələrini tələb edir. Təcrübəyə əsaslanan öyrənmə fəaliyyət üzərində qurulan və daha sonra refleksiya ilə davam edən öyrənmə prosesinə diqqət yetirir. Simulyasiyalar, layihələr və problem həllinə əsaslanan tapşırıqlar kimi fəaliyyətlər dilin mənimsənilməsini gücləndirən təcrübə dövrləri yaradır. Bu nəzəri yanaşmalar göstərir ki, fəal iştirak kommunikativ

bacarıqların, mədəni maarifləndirmənin və tənqidi düşünmənin inkişafı üçün vacibdir.

Sınıfdə fəal öyrənmənin tətbiqi tədris prosesinin uğuru üçün son dərəcə vacibdir, çünki bu, uşaqların emosional intellektinin həm də tənqidi və yaradıcı düşünmə bacarıqlarının inkişafını stimullaşdırır. Ədəbiyyatda qeyd olunur ki, müasir metod və alətlərdən istifadə edərək tələbələrin öyrənmə prosesinə fəal şəkildə cəlb edilməsi, tənqidi düşünmə və əməkdaşlıq bacarıqlarının formalaşdırılması vacibdir. Beləliklə, oyun vasitəsilə öyrənməni, debatları təşviq etməklə və şagirdə müəllim rolunda olma imkanı yaratmaqla yeni bilik daha sürətli və daha səmərəli şəkildə möhkəmləndirilir. [5]

Zaman keçdikcə ingilis dilini xarici dil kimi öyrətmək üçün müxtəlif yanaşmalar meydana çıxdı və yeni metodlar hazırlanmışdır. Zamanla və cəmiyyət dəyişdikcə bəzi yanaşmalar və metodlar öyrənənlərin ehtiyacları ilə uyğun gəlməyərək köhnə metodları üstələmək üçün yeni dil tədrisi yolları inkişaf etdirilmişdir. Bu gün alimlər öyrənmə haqqında bir əsr əvvəlkindən daha çox məlumata sahib olduqları üçün yaxşı balanslaşdırılmış və səmərəli bir ingilis dili dərsi keçirmək məqsədilə bir neçə yanaşma və ya metodun inteqrasiyası vacib olur. Eyni dərəcədə vacib olan məsələ fəal öyrənmə yanaşmasının digər yanaşmaları ləğv etmək və ya rədd etmək üçün meydana çıxmadığını nəzərə almaqdır. Əksinə, bu yanaşma mövcud olan bütün yanaşmaların ən fəal metodlarını seçmək və onları vahid şəkildə birləşdirmək üçün nəzərdə tutulmuşdur ki, fəal metodologiyalar tələbələri dərş prosesinə cəlb edə bilən və onların öz öyrənmələrinin fəal iştirakçıları olmalarına kömək edən siniflər üçün inkişaf etdirilə bilsin.

- **Portfoliolar:** Yeni bir dil öyrənərkən, əldə etdiyiniz bütün bacarıqları və məhsulları izləmək çox vacibdir. Buna görə də portfolio tələbələrə dərş müddətində öyrəndiklərini yığmaq və öz məhsullarına aydın şəkildə yenidən baxmaq imkanı verən əla vizual vasitədir. Müəllim portfolionun nə olduğunu izah edir, bəzi nümunələr göstərir, bu tip layihənin məqsədlərini açıqlayır və tələbələrə semestrin sonunda gözlənilən nəticələr barədə xəbərdarlıq edir.
- **Sınıf müzakirələri:** Sınıf müzakirələri fəal öyrənməni təşviq etmək üçün ən çox istifadə olunan strategiyalardan biridir, çünki müəllim sual vermə və müzakirə texnikalarından istifadə etməklə tələbələrin risk götürməsinə təşviq edən intellektual və emosional dəstəkləyici mühit yaradır. Buna görə, ingilis dilini xarici dil kimi öyrədən müəllimin fəal öyrənməni təşviq etmək məqsədilə müzakirələrdən istifadə edərkən həyata keçirə biləcəyi fəaliyyət nümunəsi təqdim olunur. Bu fəaliyyət xüsusi olaraq müəyyən bir mövzunu öyrətmək (məsələn: Present Perfect) və tələbələrin baxışlarını genişləndirmək üçün hazırlanmışdır. Müəllim dərş tələbələrdən onların əvvəlki təcrübələri barədə soruşmaqla başlayır, məsələn, getdikləri yerlər, etdikləri işlər,

daddıqları yeməklər və s. haqqında. Tələbələr suallara cavab verməklə sinif müzakirəsinə qoşulmuş olur.

- Layihələr: Layihələr tələbələrə bir şeyi əvvəldən sona qədər yaratmaq imkanı verir. Layihə mənalı və əhəmiyyətli olduqda, tələbələr adətən dərstdə fəal iştirak edir, anlayış nümayiş etdirir və layihə başa çatdıqda nailiyyət hissi yaşayırlar. Qeyd etmək lazımdır ki, layihə bir neçə dərsi əhatə edir və arzu olunan nəticələrə çatmaq üçün çox yaxşı təşkil olunmalıdır. Bu fəaliyyətin məqsədi tələbələrin qiymətlər, restoran sifarişləri, yeməklər və s. barədə danışma praktikasını inkişaf etdirməkdir. Müəllim tələbələrdən onların sevdikləri yeməklər, sevdikləri restoranlar, hər hansı beynəlxalq yemək məkanının adını bilib-bilməmələri və nəhayət, restoran açmaq istəyib-istəməmələri barədə soruşur. Bununla bağlı müzakirə aparıldıqdan sonra müəllim layihəni təqdim edir.
- Vizual əsaslı tədris: Sinifdə media vasitələrinin istifadəsi tələbələrin diqqətini artırmaq üçün faydalı ola bilər. Məsələn: Müəllim dərsi tələbələrdən, məsələn, lampanı kim ixtira edib və ya Mona Lizanı kim çəkib suallarını verməklə onların marağını oyadır. Daha sonra müəllim izah edə bilər ki, onlar indiyə qədər böyük işlər görmüş insanlardan danışsınlar. Daha sonra müəllim böyük ixtiraların və ya tarixi əhəmiyyətli anların şəkillərini, qısa videonu və ya slayd təqdimatını göstərir, lakin həmin ixtiraların və ya tarixi anların məsul şəxslərini göstərmir. Daha sonra müəllim suallar verir və tələbələr verilən sualları cavablandırırlar.

Sinifdə fəal öyrənmənin tətbiqi üçün aşağıdakı təkliflərə nəzər salaq:

1. Bütün hissələri cəlb edin - Tədqiqatlar göstərir ki, bir neçə hissə cəlb olunduqda (qoxu, görmə, kinestetik və s.), məlumat öyrənmə tərəfindən daha yaxşı mənimsənilir. Konkret materiallardan istifadə edərək aktiv kəşfiyyat öyrənməsi tələbələrdə yalnız müəllimdən eşitdiyini deyil, həm də toxunduğunu, gördüyünü və yaşadığını xatırlamağa imkan verir.
2. Tənqidi təfəkkürü inkişaf etdirin - Fəal öyrənmə tələbələrin tənqidi təfəkkürünü inkişaf etdirir və fəaliyyətdə refleksiya anları vasitəsilə onu stimullaşdırmağa çalışır. Məlumatın mühazirə nəticəsində deyil, kəşf olunaraq əldə edilməsi tələbənin motivasiyasını artırır. Tələbənin verilən vəziyyətə cavab tapması, öz fikrini ifadə etməsi üçün vaxt vermək aktiv tədris əsasında tədris prosesinin formalaşdırılmasına doğru ilk addımdır. [5]
3. Əməkdaşlığı təşviq edin - Fəal öyrənmənin digər xüsusiyyətlərindən biri də başqaları ilə işləməkdir. Əgər öyrənmə vaxtı birgə fəaliyyətlə müşayiət olunursa, tələbələr tədris prosesinə həqiqətən cəlb olunacaq və eyni zamanda ünsiyyət bacarıqları, empatiya və "birlikdə işləmək" bacarıqları inkişaf edəcək. Tədris olunan mövzuya görə, hər işçi qrupa həll etməli, müzakirə etməli və tamamlamalı bir

vəziyyət verilə bilər. Belə anlarda müəllimin rolu rəhbərlik etmək, dəstək olmaq və fəaliyyətin məqsədinin təmin edilməsidir.

4. Uşaqları müəllimlərə çevirin - Fəal öyrənmə piramidasına görə, başqalarına öyrətmək özünü öyrətmənin ən effektiv formasıdır. Uşaqların müəllim olmaq hissini yaşamasına və sinifin qalan hissəsi üçün müəyyən mövzuda təqdimatlar hazırlamağa çağırın. Bu təklif fəal öyrənməyi təşviq etmək üçün faydalıdır, çünki tələbə birbaşa yeni məlumatların kəşfi prosesinə cəlb olunur, həm müəllimdən, həm də həmyaşıdlarından gələn rəyin əhəmiyyətini başa düşür, danışdığı bacarıqlarını tətbiq edir və öz-özünə öyrənən olur.

5. Oyunla öyrənməyi təşviq edin - Rol oyunu problem həll etmə bacarıqlarını inkişaf etdirmək, özünü kəşfi dəstəkləmək və qrup əməkdaşlığını asanlaşdırmaq üçün əla üsuldur. Öyrənən şəxs bu vasitə ilə empatiya, yaradıcılıq və real həyat vəziyyətlərinin həllini tapma bacarıqlarını inkişaf etdirə bilər. Fəal öyrənmə bu təklif olunan fəaliyyət vasitəsilə baş verir, çünki öyrənən nəzəri anlayışları real həyat anları ilə tətbiq etməyi və əlaqələndirməyi bacarır.

6. Müzakirələrə təşviq edin - Müzakirə tənqidi təfəkkürü, perspektivin müzakirə gücünü və innovativ ideyalar tapmaqda yaradıcılığı stimullaşdıran strukturlaşdırılmış bir yanaşmadır; həmçinin, bu təklif olunan fəal öyrənmə fəaliyyəti vasitəsilə öyrənən çox vaxt real həyatda ətrafımızdakılarla ziddiyyət təşkil edən fikirlərin ola biləcəyini anlayır. Müzakirələr tələbələrə bacarıqlarını tətbiq etmək üçün lazım olan konteksti təmin edir, bu da onların təhsil yolunda və daha sonrasında əhəmiyyətli bacarıqdır.

[5]

Fəal öyrənmənin təsirləri tədris metodlarının daha geniş sahəsinə yayılmış, təhsilçiləri daha interaktiv və dinamik tədris strategiyalarına doğru paradigma dəyişikliyi barədə düşünməyə sövq etmişdir. Müəllimlər ESL siniflərində fəal öyrənmə strategiyalarını inteqrasiya etmək üçün təlim və dəstək axtarmaqla peşəkar inkişaflarını gücləndirə bilərlər.

ƏDƏBİYYAT

1. Chervase C. Active Methods For Language Learning, Bucharest, Romania, 2016
2. Martynenko M. Active Methods of Teaching and Learning English Language, Ukraine, 2017.
3. Rosnani I., Norzaimalina A.M. The Implementation of Active Learning Strategies in Esl Classroom: Students' Perspectives Malaysia, 2023
4. Sovhar O. Active Learning and its Application in Teaching English, Lviv, 2021
5. <https://www.kinderpedia.co/en/school-and-nurseries-resources/blog/active-learning/active-learning-in-the-classroom>

Fil.f.d. Nərmin Quliyeva

İngilis dilinin tədrisində fəal öyrənmə metodlarının tətbiqi
Xülasə

Fəal öyrənmə tələbələrin öyrənmə materialları ilə idraki, emosional və fiziki şəkildə məşğul olmasını tələb edən təlim metodlarının tətbiqini əhatə edir. Dil tədrisində bu məşğulluq çox vaxt qarşılıqlı ünsiyyət, problem həlli, yaradıcılıq və refleksiya şəklində özünü göstərir. Bu metodlar öyrənənlərə ingilis dilini real və autentik situasiyalarda tətbiq etmək və dilin leksik, qrammatik və nitq quruluşlarına dair daha dərin anlayış formalaşdırmaq üçün geniş imkanlar yaradır. Bu məqalədə fəal öyrənmənin konseptual əsasları araşdırılır, ingilis dili tədrisində istifadə olunan əsas metodlar təqdim edilir, onların üstünlükləri müzakirə olunur və uğurlu tətbiq üçün praktik tövsiyələr verilir. Bu məqalə fəal öyrənmənin ESL siniflərində dinamik və zənginləşdirici bir tədris təcrübəsi yaratmaq potensialını önə çıxarır. Müəllif məqalədə fəal öyrənmə yanaşmasının tələbə məmnuniyyətinə müsbət təsir göstərdiyini və sinif mühitinin moderator rolunu dəstəklədiyini vurğulayır. Müəllif həmçinin fəal öyrənmə metodlarının tətbiqinin tələbələrin emosional davranışlarını yaxşılaşdırma bilmək imkanına malik olduğunu qeyd edir və tələbələrin dərse maraqlarının artmasını bununla əlaqələndirir.

Ph.D Narmin Guliyeva

Application of Active Learning Methods in Teaching English
Summary

Active learning involves the application of teaching methods that require students to engage cognitively, emotionally, and physically with learning materials. In language teaching, this engagement often takes the form of interaction, problem-solving, creativity, and reflection. These methods provide learners with ample opportunities to apply English in real and authentic situations and to develop a deeper understanding of the lexical, grammatical, and discourse structures of the language. This article examines the conceptual foundations of active learning, presents the main methods used in English language teaching, discusses their advantages, and provides practical recommendations for successful implementation. This article highlights the potential of active learning to create a dynamic and enriching learning experience in ESL classrooms. The author emphasizes in the article that the active learning approach has a positive effect on student satisfaction and supports the moderating role of the classroom environment. The author also notes that the application of active learning methods has the potential to improve students' emotional behavior and correlates this with an increase in students' interest in the lesson.

доктор философии НАРМИН ГУЛИЕВА

**ПРИМЕНЕНИЕ МЕТОДОВ АКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ В
ПРЕПОДАВАНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА
РЕЗЮМЕ**

Активное обучение предполагает применение методов преподавания, требующих от студентов когнитивного, эмоционального и физического взаимодействия с учебными материалами. В преподавании языка это взаимодействие часто принимает форму интерактивности, решения проблем, творчества и рефлексии. Эти методы предоставляют учащимся широкие возможности для применения английского языка в реальных и аутентичных ситуациях и для развития более глубокого понимания лексических, грамматических и дискурсивных структур языка. В данной статье рассматриваются концептуальные основы активного обучения, представлены основные методы, используемые в преподавании английского языка, обсуждаются их преимущества и даются практические рекомендации по успешной реализации. В статье подчеркивается потенциал активного обучения для создания динамичного и обогащающего учебного опыта в классах английского как второго языка. Автор подчеркивает, что подход активного обучения оказывает положительное влияние на удовлетворенность студентов и поддерживает модераторскую роль классной среды. Автор также отмечает, что применение методов активного обучения может улучшить эмоциональное состояние студентов и связывает это с повышением интереса студентов к уроку.

Rəyçi: dos.F.Şükürova